

Lesmap bij

Gouden
Poëzie
Medaille

Querido, 2023

Winnaar Gouden Poëziemedaille 2024

Een initiatief van Poëziecentrum en CANON Cultuurcel

**EERSTE
GRAAD**

Les 1	Ik heb nu een nies	3
Les 2	Wat eet een huis?	9

**TWEEDE
GRAAD**

Les 3	Eerste gedicht over Hannes en Hassan	15
Les 4	De dood	19

**DERDE
GRAAD**

Les 5	Wat moet je met woede als je die zelf niet voelt & Wat moet je met woede die jij als enige voelt	24
Les 6	Er is iets met Berrie	32

**ALLE
GRADEN**

Les 7	Kennismaking met de poëziebundel	39
Les 8	Bij het Gouden Poëziemedaillelied 'Zomer'	42
	Over de auteurs	47

Ik heb nu een nies

'Ik heb nu een nies,'
zei schildpad J.J. van der Vlies,
'die me heel ver zal brengen.
Ik ben hem vanbinnen aan het mengen
als een soort geheim vergif,
maar dan gezonder.
Dus terwijl mijn neus en mijn middenrif
werken aan dit wonder,
kondig ik hem even aan.
Ga allemaal maar stevig staan,
want ik blaas mezelf naar oorden,
waar jullie tot nu toe alleen maar van hoorden!'

Niemand geloofde hem
en iedereen grinnikte,
maar J.J. hijgde en J.J. hinnikte
en brulde toen loeihard TSJOE!
Hij rolde naar de mesthoop toe,
een paar meter verderop.
Daar lag hij, tollend, op zijn kop,
en murmelde:
'Ik had wéér gelijk,
ik ben volgens mij in Oostenrijk.
Reizen, daar wordt men wijzer van.
Morgen nies ik mezelf naar
Kazachstan.'

Gelukkig en blij, p. 16.

Voor het lezen

NIEZEN

- Bekijk samen de prent op de bladzijde naast het gedicht. Wat gebeurt er met de schildpad? Houd een gesprek over niezen. Zorg ervoor dat woorden zoals *niezen*, het *middenrif*, de *neus* aan bod komen tijdens het gesprek. Zorg er ook voor dat de leerlingen goed begrijpen dat niezen soms een 'voorstadium' heeft, waarin de nies zich opbouwt.

- △ Wie moet er dikwijls niezen?
- △ Vind jij niezen vervelend? Waarom wel/niet?
- △ Vind jij het vervelend als iemand in je buurt niest? Waarom?
- △ Hoe gaat dat bij jou, als je niest? Doe eens voor?
- △ Wanneer moet jij niezen? (verkoudheid, kriebel, hooikoorts, vergif ...)
- △ Nies jij één keer, of twee of drie keer na elkaar?
- △ Nies jij snel? Of duurt het lang? (Bij veel mensen bouwt een nies zich op.)
- △ Zeg jij 'hatsjoe'? Of zeg je: 'hatsjie', of 'tjsoe', of zeg je niets? En als een nies zich opbouwt, zeg je dan iets? (bv. Ha, ha, ha, hatsjie!)
- △ Wat zeggen andere mensen tegen je, als je niest? ('Gezondheid' of soms: 'God zegene je'. Denk aan het Engels: 'bless you'.)
- △ Waarom zeggen mensen dat? (Vroeger dachten mensen dat niezen gevaarlijk was en ziektes verspreidde. Daarom zeiden mensen dat vlug. Door dat te zeggen, wilden ze voorkomen dat de niezer en de mensen rond de niezer ziek zouden worden.)
- △ Waarvoor dient dat eigenlijk, niezen? (De kriebel in je neus vertelt je hersenen dat je mogelijk in gevaar bent: dat er eventueel een giftige stof je neus binnen is gekomen. Die wil je lijf eruit duwen.)
- △ Wat gebeurt er eigenlijk in je lichaam als je niest? Waar voel je dat in je lijf? (De spieren van je buik en je middenrif trekken samen en daardoor stoot je lucht uit via je mond en je neus tegelijkertijd. Je voelt dat dus ook in je buik. Sommige mensen springen een beetje omhoog, net zoals de schildpad.)

J.J. VAN DER VLIES

- Vertel de leerlingen dat de niezende schildpad een speciale naam heeft. De schildpad heet niet gewoon Toto of Juul, maar 'J.J. van der Vlies'. Schrijf de naam op het bord.

- △ Weten jullie wat J.J. is? (Initialen van de voornamen.)
- △ Wat zou de voornaam – de voornamen van de schildpad dan zijn? (Johannes Juliana van der Vlies? Joris Jeroen van der Vlies?)

△ Waarom heeft de schildpad twee voornamen? Hebben jullie ook meerdere voornamen? (Misschien weten de leerlingen dat niet van zichzelf. Indien ze dit wel weten, dan kun je hun namen op het bord schrijven, met de initialen. Hoe zouden ze het vinden om zo aangesproken te worden? Leg uit dat mensen vaak meerdere voornamen hebben. Vroeger waren dat de namen van de doopmeter en dooppeter of de grootouders. Nu zijn dat vaak gewoon namen die de ouders mooi vinden.)

Extra weetje

Er is nog iets speciaals aan de naam van J.J. van der Vlies. Misschien merken de leerlingen zelf dat 'van der' met kleine letter is geschreven. Leg uit dat de schildpad in Nederland is geboren en woont. In Nederland schrijf je woorden als 'van' en 'de' of 'der' in een familienaam zonder hoofdletter. Als J.J. een Vlaamse schildpad zou zijn, dan zou hij J.J. Van Der Vlies heten!

Je kan ook kijken naar de namen van de auteur en illustrator op de kaft. Zijn dit Nederlanders of Vlamingen?

IK HEB NU EEN NIES

- Lees de titel van het gedicht voor. In het gedicht vertelt J.J. over zijn nies...
- Wat zou er zo bijzonder zijn aan de nies van J.J. van der Vlies, dat er een gedicht over geschreven is? Wat zou er gebeuren? Laat de leerlingen fantaseren. Noteer verschillende antwoorden op het bord.
- Jij bent nu wel heel erg benieuwd wat er aan de hand is. Zijn de leerlingen ook al benieuwd naar het gedicht? Geef de leerlingen een luisterdoel mee: de leerlingen moeten na het lezen vertellen wat er zo bijzonder is aan de nies van J.J. van der Vlies.

Lees het gedicht

EERSTE KEER

- Lees het gedicht traag voor. Gebruik gebaren, mimiek en intonatie.
- Stop na het eerste deel. Sta stil bij stukken die onduidelijk zijn of verklaar onmiddellijk moeilijke woorden tijdens het lezen.
- In het tweede deel staan uitdagende woorden als 'grinniken' en 'hinniken', 'tollen' en 'murmelen'. Lees met mimiek voor, zodat duidelijk wordt wat die woorden betekenen.
- Sla na het lezen ook de bladzijde om: daar zie je de laatste prent waarbij de schildpad J.J. naast een kameel ligt in Kazachstan.

- Laat de leerlingen na het lezen reageren. Hebben ze alles begrepen? Verwijs naar het luisterdoel en stel enkele vragen:

- △ Wat denkt J.J. van der Vlies dat er gebeurt, wanneer hij niest? (Hij denkt dat hij zichzelf zo heel ver weg kan blazen, naar een ander land.)
- △ Wat gebeurt er echt? (Hij niest of blaast zichzelf inderdaad een stukje weg, maar helemaal niet zo ver ...)
- △ Waarom denkt J.J. van der Vlies dat hij in Oostenrijk is? (Hij ligt naast een berg ... de mesthoop.)
- △ Waar ligt Oostenrijk? Waar ligt Kazachstan? Toon dit eventueel op de wereldbol.
- △ Bekijk de prent met de kameel nog eens: is dit werkelijkheid of niet?

TWEEDE KEER

- Je leest het gedicht nog een keer. De leerlingen spelen de rol van de dieren, de toehoorders, die luisteren naar J.J. van der Vlies. Ze moeten dus doen alsof ze hem niet geloven.
- Bespreek eerst samen hoe je kunt duidelijk maken dat je iemand niet gelooft, zonder iets te zeggen. (Met je hoofd schudden, met je ogen rollen, lachen en grinniken, achter je hand iets fezelen tegen je buur ...)

DERDE KEER

- Je leest het gedicht nog een keer. Dit keer zijn de leerlingen 'niezende schildpadden'.
- Overleg na elke zin hoe de leerlingen de inhoud van die zin kunnen uitbeelden. Bespreek samen hoe ze kunnen murmelen, blazen, hinniken, rollen. Oefen indien nodig. De leerlingen roepen mee 'tsjoe' op het moment dat de schildpad niest en murmelen ook de zin 'Ik had wéér gelijk' mee.
- Oefen het gedicht een paar keer op deze manier. Jij leest voor en de 'schildpadden' beelden uit hoe de nies zich opbouwt.

Verwerking

BREAKING NEWS! (SPREEKOEFFENING)

- De leerlingen vormen het gedicht om tot een nieuwsbericht. Ze bereiden dit in duo's voor. Eén iemand is de reporter ter plaatse die live gaat, de ander is J.J. van der Vlies.
- Je kunt ook met meerdere leerlingen werken: sommige leerlingen zijn de dieren, die ongelovig toekijken. Zij kunnen bijvoorbeeld door de reporter geïnterviewd worden, net als J.J. zelf overigens.

WERELDORIËNTATIE

- Ga tijdens de les WO dieper in op niezen, bacteriën, ziek zijn ...

EEN STRIP (SCHRIJFOEFENING)

- Kopieer de drie afbeeldingen van de niezende schildpad en de grote tekening op p. 18 en 19 en voeg tekstballonnen toe. De leerlingen noteren in de tekstballonnen wat J.J. op dat moment zegt.
- *Extra: laat een deel van de leerlingen een alternatieve vierde tekening maken: J.J. van der Vlies ligt op zijn rugschild, naast de mesthoop. Voeg een tekstballon toe: wat zegt J.J. nu?*

WAT NU? (DENKOEFFENING)

- Bedenk samen wat er gebeurt na het gedicht. Fantaseer met de leerlingen. Komen de dieren J.J. helpen of niet? Hoe krijgen ze J.J. terug op zijn pootjes?

△ Daar ligt J.J. van der Vlies nu, op zijn schild, tollend... En nu? Wat zou er nu gebeuren?

- Fantaseer eventueel verder: ziet J.J. van der Vlies, eenmaal hij op zijn pootjes staat, in dat hij naast de mesthoop ligt? Of blijft hij geloven dat hij zichzelf ver weg kan niezen? Hoe kunnen de andere dieren hem duidelijk maken dat dit niet zo is? Of vinden de leerlingen dat de dieren de droom van de schildpad niet mogen doorprikken?
- Laat de leerlingen deze scène uitbeelden. Indien je met meerdere groepen werkt, kunnen er verschillende vervolgschènes worden gespeeld.

Nog meer poëzie/boeken

- ↳ Er zijn nog een paar gedichten over J.J. van der Vlies te vinden in de bundel. Lees bijvoorbeeld ook 'Het fijnste' op p. 40.
- ↳ Prentenboeken over een schildpad
 - ↳ Törnqvist, Marit, *Schildpad en ik*, Querido, 2022: Een jongen krijgt een schildpad van zijn opa. Ze groeien samen op. De schildpad kan wel 100 jaar oud worden. Op een bepaald moment in zijn leven vindt de jongen, die ondertussen een man is geworden, schildpad maar lastig. Schildpad moet weg. Maar kunnen ze elkaar missen?
 - ↳ Huiberts, Marjet & Saldaña, Carmen (ill.), *Een schildpad was zijn schildje kwijt*, Gottmer, 2018: Een schildpad is zijn schild, zijn huis en eigenlijk ook zichzelf kwijt geraakt. Op zoek naar zijn schild raakt de schildpad bevriend met een vogel. Samen vinden ze een oplossing voor schildpads probleem, ook al vinden ze zijn schild niet terug.

Wat eet een huis?

Wat eet een huis?

Wij dachten: pakjes en papieren.
Die worden hiernaartoe gebracht
door mensen in oranje kleren.
We hebben ze al heel wat keren
aan zien komen toeren
om de boerderij te voeren
door haar voordeurmond.

Maar gisterochtend stond er
iemand met een hoge wagen.
Hij kwam glas en balken dragen
en ook een stapel stenen,
die daarna allemaal verdwenen
in haar open hongerkeel.
Waarom at ze nu zoveel?

Haar happen werden alsmaar groter
en haar porties idioter –
en ineens kreeg varken een idee.
Ze zei:
‘Ze eet gewoon voor twee!’
Dus toen raadden we niet langer,
want hoera,
het huis is zwanger.
We zijn gelukkig, we zijn blij –
er komt
een babyboerderij!

Gelukkig en blij, p. 58.

Voor het lezen

- Toon de (cover van de) bundel. Laat de leerlingen zelf herhalen (of bij eerste aanbieding van de bundel: raden) waarover de gedichten in de bundel gaan.
- Vertel dat jullie een gedicht zullen lezen, niet over een dier van de boerderij, maar over de boerderij zelf.
- Toon de prenten die bij het gedicht horen. Toon eerst de grote kleurprent met de bouwvakkers. Laat de leerlingen reageren. Stel vragen indien er weinig reactie komt.

- △ Wat – wie zie je op deze prent? (Bouwvakkers die bouw materiaal in de boerderij naar binnen brengen door de deur: planken of balken en grote zakken. Er staat ook een pallet met stenen klaar. Verder zien we een witte bestelwagen, een vrachtwagen en een blauwe auto. De katten (Hannes en Hassan) kijken toe.
- △ *Tip: laat zeker de balken en stenen benoemen: dat is woordenschat uit het gedicht.*
- △ Wat zou er gebeuren, denk je? (Er wordt gebouwd of verbouwd in de boerderij.)

- Toon nu het kleine zwart-witprentje. Vergroot dit indien nodig. Laat de leerlingen reageren. Stel opnieuw vragen.

- △ Wat zie je allemaal? (een huis dat zijn tong uitsteekt, balken, stenen, grote zakken met zand?) *Tip: laat opnieuw de balken en stenen benoemen: woordenschat die in het gedicht aan bod komt.*
- △ Wat is er vreemd aan deze prent? (Dit huis lijkt niet op de boerderij op de grote kleurprent. Het huis steekt bovendien zijn tong uit. Een huis met een tong?)

- Bespreek met de leerlingen hoe het komt dat het huis er als een gezicht uitziet. Dat komt door de tong, maar ook door de ramen en de deur: die lijken wel ogen en een mond.
- Ga hier dieper op in, ter voorbereiding van het gedicht:

- △ Ken je ook zulke huizen? In de buurt?
- △ Kan een huis zijn ogen dicht doen? (Eventueel wel, als er (rol)luiken zijn.)
- △ Kan een huis zijn mond open en dicht doen? (De deur of garagepoort of ...)
- △ Wat zou een huis eten? Wat gaat er allemaal door de mond van een huis? (Meerdere antwoorden kunnen: mensen die binnen en buiten gaan, boodschappen, brieven en kranten ...)
- △ Het huis steekt zijn tong uit. Waarom zou het huis dat doen? (Het heeft zin in de bouwmaterialen. Of is het omgekeerd: heeft het huis geen zin in bouwmaterialen en steekt het boos zijn tong uit?)

- Lees de titel van het gedicht voor: Wat eet een huis?
- Herinner de leerlingen aan de vraag van daarnet: wat zou dit huis – deze boerderij eten?

- Geef het luisterdoel mee. Uit de prenten en de titel kunnen we afleiden dat dit huis, de boerderij, bouwmetaal eet. Het is niet zo duidelijk of het dat eten lust of niet. Om dat te weten te komen, moeten we het gedicht lezen. De leerlingen moeten goed luisteren om achteraf te vertellen wat het huis eet en of het dat eten lust.

Lees het gedicht

LEES DE EERSTE STROFE

- Stel enkele vragen om zeker te zijn dat iedereen begrijpt wie aan het woord is.

- △ Wie zijn 'wij' op regel 2? (Het zijn de dieren van de boerderij die spreken. Misschien zijn het Hassan en Hannes, de twee katten, maar het kunnen ook andere dieren zijn.)
- △ Wie zijn de mensen in oranje kleren waarover de dieren het hebben? (De pakjesbezorgers. Die komen met een auto: ze 'toeren'.)
- △ Bestellen jullie of jullie ouder(s) soms pakjes?
- △ Waarom staat er: 'Wij dachten: pakjes en papieren?' Waarom staat er niet: wij denken? (Het is iets wat ze vroeger dachten, nu weten ze dat het huis ook andere dingen eet.)

- Vat samen: de dieren denken dus dat het huis eet, zoals dieren en mensen. Ze dachten eerst dat een huis alleen pakjes en papier at, maar dat is blijkbaar niet zo.

LEES DE TWEEDE STROFE

- Ga na of iedereen begrijpt wat er gebeurt: bouwmetaal wordt het huis binnengebracht. Laat de leerlingen antwoorden op volgende vragen:

- △ Waarom at het huis zoveel? Wat is er aan de hand? (Er zal iets verbouwd worden.)
- △ Begrijpen de dieren wat er gebeurt?
- △ Wat bedoelen de dieren met een hoge wagen? (Ze bedoelen de bestelwagen of de vrachtwagen. Ze kennen er het woord niet voor.)

- Neem de zwart-witprent er nog eens bij en verwijs naar het luisterdoel: weten we al wat het huis eet? Steekt het huis zijn tong uit omdat het huis dat eten niet wil, of net omdat het huis dat eten wel wil? (De dieren denken alvast dat het huis grote honger heeft. De zwart-witprent is duidelijk de fantasie van de dieren. De kleurprent is de werkelijkheid.)
- Wijs de leerlingen erop dat de dieren denken dat het huis een meisje, een vrouw is.

LEES DE DERDE STROFE

→ Stel vragen om na te gaan of iedereen alles begrijpt.

- △ Wat wil dat zeggen: 'Haar happen werden alsmaar groter'? (Er wordt steeds meer binnengebracht.)
- △ Wat wil dat zeggen: 'En haar porties idioter'? (De dingen die het huis eet, zijn steeds gekker. Laat de kinderen fantaseren wat er nog allemaal binnengebracht zou kunnen worden? Wat past bij verbouwingen?)
- △ Waarom eet het huis voor twee, volgens varken? (Soms eten zwangere mama's meer dan toen ze niet zwanger waren. Dan wordt gezegd dat ze meer eten, omdat ze voor twee personen eten: de mama en de baby.)
- △ Wat vind je van het idee van varken? Vind je dat goed gevonden?
- △ Krijgt de boerderij echt een baby? (Het grappige is dat er misschien inderdaad een kleine schuur of iets dergelijks wordt gebouwd. Dat is niet duidelijk. Het is dus afwachten of de dieren 'gelijk' krijgen of niet.)

→ Als alles duidelijk is, lees je het gedicht opnieuw. Daarna blik je terug op het luisterdoel.

- △ Klopt het nu dat het huis 'bouw materiaal' eet, zoals we zagen op de prenten? (Ja.)
- △ Vindt het huis het eten lekker (volgens de dieren)? (Ja.)
- △ Waarom steekt het huis zijn tong uit op de zwart-witprent? (Het tracht aan de balken en de stenen te likken. Dit is de fantasie van de dieren.)

→ Ga op zoek in de poëziebundel naar andere prenten van het huis: wordt er ergens iets bijgebouwd? Krijgt het huis echt een baby? Zoek eerst verder in het boek (want het boek is chronologisch opgebouwd).

- Op pagina 61 zie je dat het dak van de boerderij is opgebroken.
- Op pagina 66 zie je Hannes en Hassan op een trapladder zitten.
- Op pagina 74 zie je het grote dak weerspiegeld: er staat een ladder voor.
- Op pagina 83 zie je het ezeltje met achter hem de boerderij. Op het rode dak staat nu: Gelukkig en blij. Dat zie je ook op pagina 94 en op het achterschutblad.
- Op pagina 97 zie je het rode dak.
- Om helemaal zeker te zijn blader je best ook eens terug.
 - Op p. 57, vlak voor dit gedicht, zie je het huis in de nacht. Je ziet duidelijk dat er een gat in het dak zit. Dat zie je ook op p. 50.
 - Op het eerste schutblad zie je dat het grote dak grijsbruin is.
- Er is dus duidelijk aan het dak gewerkt: daarvoor dienden de verbouwingen. Er komt dus geen babyhuis bij.

Verwerking: wat als?

TECHNISCH LEZEN

- Selecteer stukjes van het gedicht die de leerlingen zelf kunnen lezen. Laat de leerlingen oefenen. Lees dan het gedicht samen voor: jij begint en de leerlingen nemen over bij de vooraf geofefende stukjes.

HOERA! EEN BABY! SPREEKOEFFENING

- Wat als het huis toch een 'baby' gekregen zou hebben?

△ Wat kan er worden bijgebouwd, dat nuttig is op een boerderij? (Bv.: een extra stal, een schuur voor de tractors, een nieuwe kippenren, een hondenhok ...).

- Laat de leerlingen in groepjes nadenken. Bekijk eventueel boeken of foto's van boerderijen om inspiratie op te doen. De groepjes kiezen een 'baby' en geven de baby een naam.
- De leerlingen vertellen aan elkaar wat ze hebben bedacht.
- Maak kopieën van de boerderij op p. 96 of van de boerderij op het achterste schutblad. Per groepje tekenen de leerlingen de 'baby' van de boerderij op een vel papier. Ze knippen de tekening uit en plakken die op de prent van de boerderij.

GEFELICITEERD MET DE BABY! SCHRIJFOEFFENING

- Laat de leerlingen nadenken over de reactie van de dieren. Hoe zouden de dieren reageren op het nieuwe 'babyhuis'? Wat zouden ze doen? Geven ze een cadeautje? Feliciteren ze het 'moeder-huis'? Je kan de diersoorten verdelen onder de leerlingen. Wat doen de kippen? De varkens? De paarden? De katten?
 - Je kunt kopieën van de dieren nemen en die met een tekstballon op de tekening van de vorige oefening laten kleven. De leerlingen schrijven in duo's in de tekstballon wat hun dier zegt.
 - Je kunt de leerlingen ook wenskaartjes laten ontwerpen of schrijven.

BOUWVAKKERS IN DE KLAS (SPREEKOEFFENING)

- De leerlingen krijgen allerlei blokken en geven elkaar in duo's instructies om een huis te bouwen. Zo oefenen ze instructies en wiskundige begrippen.
- Je kunt hier ook een luister- of leesopdracht van maken. Je kiest daarvoor bijvoorbeeld één van de constructies die de leerlingen zelf hebben gemaakt in de eerste oefening.

GEKKE HUIZEN

- Zijn de leerlingen gefascineerd door huizen-als-gezichten? Laat ze op het internet – of in de buurt – enkele foto's zoeken van huizen die op gezichten lijken (zoektermen: huizen die op gezichten lijken, huizen met menselijke trekken).
- Bekijk de foto's samen met de leerlingen. Waar doen de huizen hen aan denken? Hoe voelen de huizen zich? Laat leerlingen bij de gezichten schrijven of vertellen wat de huizen denken of zeggen.

Nog meer poëzie/boeken

- ↳ Er zijn nog enkele gedichten over de boerderij zelf in de bundel die je kunt voorlezen.
- ↳ Boeken over huizen en boerderijen:
 - ↳ Burton, Virginia Lee & Niskos, L.M. (vert.), *Het huisje dat verhuisde*, Lemniscaat, 2014: Een oud huisje wordt doorheen de tijd omringd door steeds meer andere huizen en wolkenkrabbers. Het huisje verhuist naar een fijnere plaats.
 - ↳ Machowiak, Aleksandra, Mizeliński, Daniel (ill.) & Pauwelijn, Geert (vert.) *Hut, hok, huis*, Clavis, 2010: In dit boek staan 35 bijzondere huizen uit de hele wereld. Je leest van elk huis waarom het zo speciaal is en hoe de architect het maakte.
 - ↳ Marjet, Huiberts & Deppe, Iris, (ill.), *We hebben er een geitje bij!* Gottmer, 2024: Er is een geitje geboren op de boerderij en alle dieren zijn erg blij!
 - ↳ Van Lieshout, Ted & Hopman, Philip (ill.), *Boer Boris*, Gottmer, 2015: Een boek over boer Boris op zijn boerderij met dieren, schuren, vogelverschrikkers en veel meer. En alles kun je tellen! 'Boer Boris' is een prentenboekenserie die in 2012 is opgezet.

Eerste gedicht over Hannes en Hassan

Hannes en Hassan haten elkaar.
Ze zijn het helemaal eens:
De ander is raar.
'Dat topje van dat puntje van dat eind van die staart!'
Ze vinden het minstens het grinniken waard.
'Dat vel! Die vacht! Die vlek daar opzij!
De een valt de ander met instemming bij.
'Die kop! Die kont! En die gekke rij poten!'
Ze zitten te knikken als twee idioten.
Tot slot roept Hannes (of Hassan):
'Haat is een zegen!'
en Hassan (of Hannes):
'Zelden zo heerlijk gelijk gekregen!'
En ze mauwen dat ze altijd vijanden blijven.
En het eindigt met een rondje klauwen-highfiven.

Gelukkig en blij, p. 15.

Voor het lezen

- Bekijk samen de prent en de titel die bij het gedicht horen. Laat de leerlingen spontaan reageren. De twee katten kijken argwanend naar elkaar. Ze lijken sterk op elkaar, maar lijken elkaar niet te vertrouwen. De katten heten Hannes en Hassan.
- Lees de eerste zinnen voor: Hannes en Hassan haten elkaar. Ze zijn het helemaal eens: de ander is raar.
- Houd een gesprek over ruzie en 'haat'.

- △ Wat betekent 'haat' volgens jou?
- △ Waarom zouden de katten elkaar haten of raar vinden?
- △ Wat doen katten als ze elkaar vervelend vinden of zelfs haten?
- △ Wat doen mensen als ze elkaar vervelend vinden?
- △ Zijn er dingen die jij soms 'raar' vindt bij anderen?
- △ Heb jij al eens 'Ik haat je' gezegd tegen iemand? Wanneer?

- Bespreek kort de dichtbundel *Gelukkig en blij*. De bundel bevat vijftig gedichten over de gevoelens van dieren die leven op de boerderij: de katten Hannes en Hassan, de goudvis en het dwergkonijn, de ezel Berrie, de kauwtjes, de rondscharrelende schildpadden en het wijze mamavarken. Alle dieren van de zorgboerderij 'Gelukkig en Blij' denken na over wie ze zijn, over hun gevoelens en verlangens, over 'fake news' en over de toekomst. Over Hannes en Hassan zijn er zeven gedichten.
- Sta stil bij het leesdoel: we gaan samen onderzoeken waarom de twee katten elkaar 'haten'.

Lees het gedicht

- Lees het gedicht traag voor. Laat de leerlingen na het lezen spontaan reageren. Hebben ze alles begrepen? Ga in gesprek over het gedicht.

- △ Weten we waarom Hannes en Hassan elkaar haten? (De katten vinden elkaar raar, omwille van hun uiterlijk. Ze geven commentaar op elkaars staart, vacht, kop, kont, poten ...)
- △ Wat vind je herkenbaar in dit gedicht? (Mensen hebben ook vaak commentaar op elkaars uiterlijk. Iets wat 'anders' is, wordt vaak als minder goed/negatief gezien.)
- △ Waarom schrijft de schrijver Hannes (of Hassan) en Hassan (of Hannes)? (Ze zijn bijna niet van elkaar te onderscheiden. Zo hard lijken ze op elkaar.)
- △ Wat betekent 'met instemming'? (Ze stemmen in, ze zijn het eens met elkaar.)
- △ Wat betekent de uitspraak: 'Haat is een zegen!'. (Zegenen betekent normaal gezien dat je iemand iets goeds toewenst. In dit gedicht vinden de katten 'haat' een zegen. Ze vinden het goed dat ze elkaar haten.)

- △ Waarom gebruikt de schrijver het woord 'idioten' volgens jou?
- △ Wat vind je grappig aan het gedicht? (De katten vinden elkaar raar, omwille van hun uiterlijk, maar eigenlijk lijken ze sterk op elkaar.)
- △ Denk je dat Hannes en Hassan vijanden zullen blijven?
- △ Kan je iemands vriend én vijand zijn?

- Bespreek samen met de leerlingen hoe de toon van het gedicht verandert. Ze willen vijanden blijven maar eindigen met een 'rondje klauwen-highfiven.'
- Lees het gedicht nog een keer. Zorg dat elke leerling een kopie van het gedicht heeft. Vraag de leerlingen om aandachtig te letten op de toon, jouw intonatie en jouw expressie. Laat hen aantekeningen maken in het gedicht. Bespreek vervolgens de aantekeningen.

- △ Welke woorden zou je beklemtonen?
- △ Welke woorden zou je luid of zacht lezen?
- △ Waar zou je pauzeren?
- △ Wat zou je snel/traag lezen?
- △ ...

- Laat de leerlingen het gedicht tot slot voorlezen aan elkaar.

- △ Laat de leerlingen het gedicht eerst oefenen voor zichzelf.
- △ Nadien wandelen ze door de klas. Op jouw teken gaan ze bij een medeleerling staan en lezen ze het gedicht voor elkaar. Je kan de leerlingen ook afwisselend een zin laten lezen.
- △ Doe dit enkele keren na elkaar, zodat de leerlingen het gedicht steeds beter in de vingers krijgen.

Verwerking

- Bedenk samen met de leerlingen wat katten kunnen doen om 'haat' te vermijden. Je kan dit uitbreiden naar een gesprek over verdraagzaamheid ten opzichte van elkaar. Ga eventueel ook dieper in op extreme(re) uitspraken en ideeën. Wat doen we met de uitspraak: 'ik haat ...'? Er kunnen meningsverschillen zijn, maar haat is geen mening.
- Wat kan je als klasgroep doen om ervoor te zorgen dat er geen 'vijanden' ontstaan? Stel samen met de leerlingen enkele (spel)regels op. Je kan stilstaan bij begrippen als gelijkheid, rechten, verbondenheid, (leiding) accepteren ...
- Ga dieper in op conflictbemiddeling met de leerlingen. Wat kan je doen bij 'ruzie' of conflict? Bespreek samen afspraken en oplossingen.
- In een muzische les kan je de leerlingen verschillende conflictsituaties laten uitbeelden om nadien te bespreken. Je kan ook een grote affiche maken om de klasregels vorm te geven. Ga hierbij bijvoorbeeld dieper in op kleur of compositie.

- Je kan de leerlingen in een les drama ook de rol van de kippen (toeschouwers) laten opnemen. Wat vinden de kippen van het gedrag van de kibbelende katten?

Nog meer poëzie/boeken

- ↳ Lees meerdere andere (grappige) gedichten voor van Hannes en Hassan (p. 35, 46, 67, 76, 88 en 104) of laat de leerlingen de gedichten zelf lezen en hierover uitwisselen met elkaar. Maak samen met de leerlingen een mindmap over Hannes en Hassan. Wat komen jullie te weten over het leven van de twee katten? Voorbeelden:
 - ↳ In het tweede gedicht over Hannes en Hassan scheppen de katten op tegen elkaar over hun oorlogsverleden en hun vechtpartijen.
 - ↳ In het derde gedicht over Hannes en Hassan creëren de katten een gemeenschappelijke vijand. Er is een 'kat' bij de burens, dus moeten ze samenwerken om die 'vijand' te verslaan. Hannes jaagt de kat weg en Hassan roept streng: 'Wij zijn hier het langst!'. 'En dat niemand de kat van de burens ooit zag klopt – hij bestaat om precies te zijn helemaal niet. Want ze hebben een hamster. En die hamster heet Piet.'
- ↳ Hannes en Hassan hebben een eigen poëziebundel: *Hannes en Hassan weten meer dan jij*, Edward van de Vendel en Martijn van der Linden (ill.), 2024.
 - ↳ In deze bundel komen de kibbelende poezers uit *Gelukkig en blij* uitgebreid aan het woord. Ze zijn elkaars beste vrienden en elkaars beste vijanden. En ze weten meer van het leven dan jij. In deze bundel leggen ze in 12 gedichten uit hoe de wereld in elkaar steekt. Een half gedicht op het einde is een vooruitblik op de volgende bundel.
- ↳ (Prenten)boeken over conflict
 - ↳ Bright, Rachel, Field, Jim (ill.) & Westera Bette, *Twee vechtende eekhoorntjes*, Gottmer, 2022: Een boek vol humor over twee eekhoorns die vechten om een dennenappel met een mooie tekst op rijm over ruzie, vriendschap en delen.
 - ↳ Oldland, Nicholas & Vernelen, Aag (vert.), *Samen sterk*, Pelckmans, 2017: Beer, Eland en Bever zijn beste vrienden, ook al zijn ze heel verschillend. Op een dag besluiten ze te gaan varen, maar al gauw ontstaat er ruzie. Door hun geroep horen ze de waterval niet ... Een grappig prentenboek over ruziemaken, samenwerken en vriendschap dat geschikt is voor eerste lezers.
 - ↳ Rodkey, Geoff & Van Ede, Bies, *De Tepper tweeling maakt ruzie (en niet zo'n beetje ook)*, Moon, 2015: Dit humoristische verhaal gaat over de oorlog tussen de Tepper-tweeling, Claudia en Ries. Hun ruzie begint met een tosti die Claudia opeet, terwijl die voor Ries was bedoeld. Al snel loopt het ontzettend uit de hand. Ze vechten de ruzie uit in een online videogame. De verhalen worden aangevuld met foto's, illustraties en sms'jes van hun ouders.

De dood

Toen Gouden Roos, onze koe,
opeens verdween,
was niets nog hetzelfde,
maar bijna alles wel.
Het leek op een pesterig puzzelspel:
zoek de verschillen.
Nog steeds stond de zon in de zomer te trillen,
alleen zij ontbrak.
Nog steeds gleed in de winter de sneeuw van het dak,
blonk daarna het dak van de dooi,
trok de dooi aan de lente,
lokte de lente ten slotte het hooi,
en het was elke keer
zonder haar.

Oké, het eerste jaar was dat helemaal waar.
Maar daarna
begon ze te verschijnen
in allerlei fijne verhalen.
Ze dook plotseling op
en stak haar stralende kop
dwars door onze gedachten.
We zeiden hoi en we lachten,
en het was soms weer vrolijk, het leven.
Of, anders geschreven:
de dood gaf ons af en toe lichte gebiedjes,
naast alle donkere plekken.
Of, zoals
Gouden Roos het zou zeggen:
'Natuurlijk – de dood heeft koeienvlekken.'

Gelukkig en blij, p. 95.

Voor het lezen

- Houd met de leerlingen een kringgesprek over verlies en rouw. Vertrek in het gesprek vanuit een brede blik op verlies. Denk aan gevoelens van gemis bij het verlies van een lievelingsknuffel of -trui, een huisdier, een familielid ... Laat de leerlingen ook nadenken over wat hen helpt als ze gevoelens van verlies ervaren.

- △ Wie heeft al eens iets of iemand verloren?
- △ Wat voel je als je iets of iemand mist?
- △ Wat doe jij als je droevig voelt, omdat je iets of iemand mist?
- △ Waaraan denk jij bij het woord 'dood'?
- △ Wat troost jou als je verdrietig bent?

- Gebruik indien nodig enkele stellingen tijdens het gesprek. Laat de leerlingen aangeven of ze al dan niet akkoord gaan met een stelling. Laat leerlingen ook reageren op elkaar. Benadruk dat niets fout of juist is, omdat elke persoon anders omgaat met gevoelens.

- △ Als je iets of iemand mist, is het oké om verdrietig te zijn.
- △ Als je iets of iemand verliest, is niets nog hetzelfde.
- △ Als je iets of iemand mist, kan niks je troosten.
- △ Als iemand dood is, mag je niet lachen.
- △ Als je iets of iemand mist, moet je proberen om aan iets anders te denken.
- △ Als je niet praat over wat je mist, voel je minder verdriet.
- △ Iets of iemand missen is minder erg als je mooie herinneringen hebt.
- △ Het gevoel van missen verdwijnt vanzelf na een tijdje.
- △ Als ik iets of iemand mis, dan word ik heel boos.
- △ Ik ben bang om iets/iemand te vergeten.
- △ Ik ben bang voor de dood.
- △ ...

- Bespreek kort de dichtbundel *Gelukkig en blij*. De bundel bevat vijftig gedichten over de gevoelens van dieren die leven op de boerderij. Eén van die dieren is Gouden Roos.
- Bekijk samen met de leerlingen de illustratie bij het gedicht en lees de titel 'De dood'.

- △ Wie zou Gouden Roos zijn? (een koe)
- △ Wat valt op? (De koe bevindt zich in de wolken.)
- △ ...

- Vertel aan de leerlingen dat Gouden Roos doodging. Ze was de hele tijd moe en is uiteindelijk gestorven. Sta stil bij het leesdoel: we gaan samen ontdekken of de dieren Gouden Roos missen en hoe ze dat gemis ervaren.

Lees het gedicht

- Lees het *eerste deel* van het gedicht voor. Laat de leerlingen na het eerste deel spontaan reageren. Herlees indien nodig bepaalde zinnen.

- △ 'Niets was nog hetzelfde, maar bijna alles wel.' Wat betekent dat volgens jou?
- △ Verlies is als 'een pesterig puzzelspel: zoek de verschillen'. Vind je dat een goede vergelijking? Waarom wel/niet?
- △ 'Het was elke keer zonder haar.' Wat zou dat betekenen? Herken je dat?

- Ontdek samen met de leerlingen hoe de dichter de verschillende seizoenen laat passeren.
 - Nog steeds stond de zon in de *zomer* te trillen.
 - Nog steeds gleeed in de *winter* de sneeuw van het dak
 - ... trok de dooi aan de *lente* en lokte de lente ten slotte het hooi.

- △ Welk gevoel krijg je bij dit eerste deel van het gedicht?

- Lees het *tweede deel* van het gedicht voor. Laat de leerlingen spontaan reageren.

- △ 'Ze stak haar stralende kop dwars door onze gedachten.' Wat betekent dat volgens jou?
- △ Wat bedoelt de schrijver met 'het was soms weer vrolijk, het leven'?
- △ Waarom vergelijkt Gouden Roos de dood met koeienvlekken?
- △ Welke gevoel heb je op het einde van dit gedicht?
- △ Vind je dit een mooi gedicht? Waarom wel/niet?

- Lees het gedicht nog een keer. Laat de leerlingen vervolgens het gedicht zelf lezen en laat hen de zin(nen) aanduiden die zij het mooist of het meest bijzonder vinden.

Verwerking

BIJZONDERE ZINNEN

- Bespreek de verschillende zinnen die de leerlingen aanduiden. Vinden de leerlingen de zinnen bijzonder, omdat ze mooi klinken, omdat ze herkenbaar zijn, omdat ze de zinnen voor zich kunnen zien ...?
- Welke zinnen belanden in de Top 3 van bijzondere zinnen van de leerlingen?

- Selecteer enkele zinnen uit het gedicht. Laat de leerlingen in duo's enkele variaties bedenken bij deze zinnen.
 - Het leek op een pesterig puzzelspel. – *Het leek op ...*
 - Nog steeds stond de zon in de zomer te trillen, alleen zij ontbrak. – *Nog steeds ..., alleen ...*
 - Maar daarna begon ze te verschijnen in allerlei fijne verhalen. – *Maar daarna ...*
 - De dood gaf ons af en toe lichte gebiedjes, naast alle donkere plekken. – *De dood gaf ons ...*
- Vraag de leerlingen om hun eigen zinnen die ze het meest bijzonder vinden, te noteren op een post-it. Bespreek klassikaal de verschillende post-its.

HERINNERINGEN

- Laat de leerlingen nadenken over een mooie herinnering/gedachte aan iets wat ze missen. Ze kunnen deze herinneringen opschrijven. Laat de leerlingen kiezen of ze deze herinnering willen bewaren voor zichzelf of willen delen met klasgenoten.

Nog meer poëzie/boeken

- ↳ Op p. 24 van de dichtbundel *Gelukkig en blij* vind je een eerste gedicht over Gouden Roos. De dieren zoeken daarbij naar herinneringen die bewijzen dat Roos bij hen was. Ze graven een plas in de vorm van haar vlekken, ze proberen net als Roos te loeien, ze springen net als Roos ...
- ↳ (Prenten)boeken over verdriet en verlies
 - ↳ Westera, Bette & Weve Sylvia (ill.), *Doodgewoon*, Gottmer, 2015: Bette Westera schreef een prachtige gedichtenbundel over de dood. In verschillende gedichten illustreert ze hoe de dood deel uitmaakt van het leven. Of het nu om een opa, een vader of moeder, broertje of zusje, een kindje op school of de hond of poes gaat: op een unieke en soms filosofische manier geeft Bette Westera taal aan gevoelens van rouw en verlies. *Hoe zou het leven eruitzien als de dood niet bestond? Hoe voelt het om iemand te verliezen van wie je heel veel houdt? Bestaat er een hemel? Is doodgaan altijd erg? En hoe hou je de herinnering aan iemand die gestorven is levend?*
 - ↳ Eland, Eva, *Als verdriet op bezoek komt*, Leopold, 2018: Op een dag staat verdriet onverwachts aan de deur. Zijn koffertje wijst erop dat zijn verblijf in huis wel even zal duren. De eenvoudige tekst biedt troost en heel concrete adviezen om met verdriet om te gaan.
 - ↳ Jensen, Stine & Klompmaker, Marijke, *Alles wat was : hoe ga je om met afscheid?* (ill.), Kluitman, 2020: In dit boek kom je heel wat te weten over afscheid nemen en alles wat daarbij hoort. Je leert meer over rouwen en over wat er na de dood gebeurt. In elk hoofdstuk worden er vragen gesteld. *Heb jij lievelingsspullen waarvan je het heel erg zou vinden als je die kwijt zou raken?*

↳ Teckentrup, Britta, *Een boom vol herinneringen*, Gottmer, 2013: Vos heeft een lang en gelukkig leven gehad, maar nu is hij moe. Hij zoekt een mooi plekje uit in het bos en valt in slaap. Voor altijd. De andere dieren in het bos missen hun vriend en komen bij elkaar om mooie herinneringen aan Vos op te halen.

Wat moet je met woede als je die zelf niet voelt

Wat moet je met woede als je die zelf niet voelt?
Als om je heen iedereen maar niet afgekoeld raakt
en zich kwaaiër en kwaaiër en kwaaiër maakt
om iets wat jou niet verhit, omdat je denkt:
je weet nooit helemaal hoe het zit,
er is altijd een kans dat je iets niet hebt gezien.
Jij bent de gans die liever misschien
eerst nog een rondje wil grazen
voordat ze wild om zich heen gaat blazen.

Maar wat moet je dan met de woede van de rest van de troep?
Dit: een groep is zelf ook altijd een dier –
een dier met veel te veel spieren.
En daar moet iemand de kalmte van zijn,
het sussen, de rust. Dat wat het lichaam
naar zich laat luisteren, door zachtjes te fluisteren:
'Boos zijn is niet de bedoeling,
vriendelijkheid geeft verkoeling.'
Uiteindelijk brengt liefde de massa bij zinnen.
Dát kun jij tegen drift beginnen.

*Dus
vinden ze jou ook soms
vreemd of apart?
Dan ben jij
waarschijnlijk
van de wereld het hart.*

Gelukkig en blij, p. 20-21.

Voor het lezen

- Bekijk samen de prent die bij het eerste woede-gedicht hoort (*Wat moet je met woede als je die zelf niet voelt*). Laat de leerlingen spontaan reageren. Wat valt hen op? Wat denken ze dat eraan de hand is? Hoe voelen de dieren zich? Is er een verschil tussen hoe de dieren in groep zich voelen en de dieren die alleen zijn?
- Lees dan pas de titel van het gedicht voor. Laat de leerlingen stilstaan bij hoe de titel zich verhoudt tot de prent. Hoe hoort de titel bij de prent? Wie is er woedend en waarom? Wie niet? Hoe zie je wie er woedend is en wie niet?
- Ga dieper in op de emotie 'woede'. Aan welke woorden denken de leerlingen bij het woord woede? Laat een leerling de woorden aan bord schrijven. Stimuleer hen om verschillende woordsoorten en uitdrukkingen te koppelen aan de emotie. Laat ze ook nadenken over mogelijke verschillen in intensiteit. Is woedend zijn hetzelfde als boos zijn? Reageren mensen hetzelfde als ze boos zijn of als ze woedend zijn? Hoe zie je het verschil bijvoorbeeld?
- Houd met de leerlingen een kort gesprek over woede. Laat ze nadenken over wanneer ze laatst woede voelden, waarom dit was en wat ze toen deden. Sta hierbij ook stil bij gelijkenissen en verschillen tussen mensen.

- △ Wie voelde zich al eens woedend?
- △ Waarom was dit?
- △ Wat deed je toen? Hoe zagen anderen dat je woedend was?
- △ Waren er anderen ook woedend? Om dezelfde reden?
- △ Wie was er niet woedend? Hoe zag je dat? Hoe voelde je je daarbij?
- △ Kan het zijn dat iemand woede voelt bij iets waar iemand anders dit helemaal niet bij voelt? Hoe kan dit?

- Wanneer de leerlingen het moeilijk hebben om zich situaties te herinneren waarin ze woedend waren, kan je zelf ook (foto's van) situaties aan hen voorleggen. Denk bijvoorbeeld aan iets kapot maken, iets stelen, pesten, ergens niet naartoe mogen, ergens niet bij horen ...
- Bespreek kort de dichtbundel *Gelukkig en blij* waaruit dit gedicht komt. De bundel bevat vijftig gedichten over de gevoelens van verschillende dieren die leven op een zorgboerderij. Alle dieren die er leven denken na over wie ze zijn, over hun gevoelens en verlangens, over 'fake news' en over de toekomst.
- Sta stil bij het leesdoel bij dit eerste gedicht rond woede: samen ontdekken wat je volgens de dichter kan doen met woede als je die zelf niet voelt.

Lees het gedicht

- Lees het *eerste deel* van het gedicht luidop voor en projecteer de tekst indien mogelijk. Laat de leerlingen na het eerste deel spontaan reageren. Herlees indien nodig bepaalde zinnen.

- △ 'Als om je heen iedereen maar niet afgekoeld raakt.' Wat betekent dat volgens jou?
- △ '... om iets wat jou niet verhit'. Hoe hangt deze zin samen met het vorige stukje rond afkoelen? Waarom gebruikt de auteur deze woorden, denk je?
- △ Waarom staat er: 'je weet nooit helemaal hoe het zit'? Waarom staan er klemtoontekens op de a?
- △ Wie zag er al ooit ganzen blazen? Waarom doen ze dit?
- △ Waarom doet de ene gans dit niet volgens jou?
- △ Welk gevoel krijg je bij dit eerste deel van het gedicht?

- Lees het *tweede deel* van het gedicht voor en projecteer indien mogelijk. Laat de leerlingen opnieuw spontaan reageren.

- △ 'Een groep is zelf ook altijd een dier – een dier met veel te veel spieren.' Wat betekent dat volgens jou?
- △ 'En daar moet iemand de kalmte van zijn'. Wie is er kalm op de prent? Waarom denk je?
- △ 'Boos zijn is niet de bedoeling, vriendelijkheid geeft verkoeling.' Wat betekent dit volgens jou? En waarom staat er hier verkoeling?
- △ Wat vind je van het stukje in het cursief? Denk je nog aan een ander woord in plaats van hart?
- △ Wat voel je nu bij het gedicht? Waarom?

- Lees het gedicht nog een keer en vraag de leerlingen om hun ogen te sluiten of hun hoofd op de bank te leggen. Vraag ze daarna opnieuw wat ze nu voelen bij het gedicht, waaraan ze denken.
- Laat ze daarna even doorheen de klas wandelen. Wanneer jij een teken geeft, gaan ze tegenover de leerling staan die het dichtst bij hen staan en zegt één van beiden de laatste strofe van het gedicht (in het cursief) luidop tegen de andere. Zo geven ze elkaar een cadeautje in woorden.
- Toon nu de prent op pagina 21 en 22.

Wat moet je met woede die jij als enige voelt

Wat moet je met woede die jij als enige voelt?
Als er iets is gebeurd waar niemand om woelt,
alleen jij bent gaan rillen vanbinnen?
Je weet het echt zeker: als we zó gaan beginnen,
als we dít gaan bedekken,
dan krijgen de uren lelijke vlekken
en dan raken de dagen besmet.
Maar ja, jij bent het hertje waarop niet wordt gelet.

Wat moet je dan met de rust van de troep?
Dit: een groep is zelf ook altijd een dier –
een dier met vaste manieren,
met vaste ideeën en een vast geweten.
Maar alles wat eet heeft baat bij bewegen,
en bewegen begint bij gewiebel.
Daarom: wees eigenwijs. Wees de kriebel.
Vragen stellen ververst het fatsoen.
Dát kun jij tegen niksdoen doen.

*Dus
vinden ze van jou ook
dat je zwijgen moet?
Dan ben jij
waarschijnlijk
van de wereld het bloed.*

Gelukkig en blij, p. 22–23.

Voor het lezen

- Bekijk samen de prent die bij het tweede woede-gedicht hoort (*Wat moet je met woede die jij al enige voelt*). Laat de leerlingen spontaan reageren.

△ Wat valt hen op? Wat denken ze dat er aan de hand is? Hoe voelen de dieren zich? Is er een verschil tussen hoe de dieren in groep zich voelen en de dieren die alleen zijn?

- Neem de prent uit het eerste gedicht er ook weer bij en toon beide prenten naast elkaar.

△ Welke gelijkenissen en verschillen vallen op?

- Lees dan pas de titel van het tweede woede-gedicht voor. Laat de leerlingen stilstaan bij hoe de titel zich verhoudt tot de prent.

△ Hoe hoort de titel bij de prent?

- Toon beide titels (van beide woede-gedichten) naast elkaar.

△ Wat verschilt? Waarom?

△ Waarover denken ze dat dit tweede gedicht zal gaan? Hoe zal het anders zijn dan het eerste gedicht?

△ Zal de laatste strofe weer hetzelfde zijn? Wat zou er anders kunnen zijn? Met welk deel van het lichaam zou het hertje vergeleken worden, denken jullie? Waarom?

- Sta ook deze keer stil bij het leesdoel bij dit gedicht rond woede: samen ontdekken wat je kan doen met woede als je de enige bent die woedend is.

Lees het gedicht

- Lees het *eerste deel* van het gedicht voor en projecteer de tekst wanneer mogelijk. Laat de leerlingen na het eerste deel spontaan reageren. Herlees indien nodig bepaalde zinnen.

△ 'alleen jij bent gaan rillen vanbinnen?' Wat betekent dat volgens jou? Aan welk stukje uit het eerste gedicht moet je nu denken? Waarom?

△ '... als we zó gaan beginnen'. Wat bedoelt de schrijver met zó, denk je?

△ Waarom gebruikt de schrijver woorden zoals: 'bedekken, vlekken, besmetten'?

△ Wie let er niet op het hertje in de laatste zin? Waarom letten ze niet op?

△ Welk gevoel krijg je bij dit eerste deel van het gedicht?

→ Lees het *tweede deel* van het gedicht voor. Laat de leerlingen opnieuw spontaan reageren.

- △ 'Wat moet je dan met de rust van de rest van de troep?' Wat betekent dat volgens jou? Weet je nog wat er in het eerste gedicht staat?
- △ Net als in het eerste woede-gedicht komt het beeld van de groep als een dier weer aan bod '... een groep is zelf ook altijd een dier'. Weet er nog iemand wat de schrijver over dit dier schreef in het eerste gedicht? Nu heeft hij het over een dier met vaste manieren, vaste ideeën en een vast geweten. Wat bedoelt hij hiermee volgens jou?
- △ 'Maar alles wat eet heeft baat bij bewegen.' Wat betekent dit volgens jou? Geldt dit ook voor ons mensen?
- △ 'Wees eigenwijs. Wees de kriebel.' Wat wil de schrijver hiermee zeggen?
- △ Wat kan je nog doen tegen het niksdoen? Waarom zou de schrijver dit voorstellen?
- △ Wat vind je van het stukje in het cursief? Denk je nog aan een ander woord in plaats van bloed?
- △ Wat voel je nu bij het gedicht? Waarom?
- △ Als je deze twee strofes (uit de beide woede-gedichten) nu naast elkaar leest, wat voel je dan? Waar denk je aan?

Verwerking

WAT NOG?

- Geef de prenten van beide gedichten aan een groepje van drie tot vier leerlingen.
- Laat leerlingen in een eerste ronde samen met potlood een derde prent schetsen die volgt op de eerste twee. Waar loopt de poes nu naartoe? Ze geven deze schets dan in wijzerzin door aan een volgende groep.
- In een volgende ronde werkt een nieuw groepje leerlingen de prent verder af en voegt nog elementen toe naar keuze (of schrapt wat ze overbodig vinden). Ook zij geven hun product dan weer door naar de volgende groep.
- Laat de leerlingen dan op een grote post-it een aangepaste versie van de laatste strofe schrijven die past bij de tekening die ze kregen van de vorige groep. Met welk deel van het lichaam kunnen jullie nu een vergelijking maken? Waarom?

- △ *Dus
vinden ze ...
Dan ben jij
waarschijnlijk
van ...*

- Verzamel alle post-its en prenten. Hang de prenten op aan het bord of aan een muur in de klas. Laat de leerlingen de prenten dan goed bekijken. Neem de strofe op de post-its erbij en laat telkens een leerling die luidop voorlezen en proberen koppelen aan de juiste prent. Laat zeker ook steeds verwoorden waarom die leerling vindt dat tekst en beeld bij elkaar horen.

OP DE SPEELPLAATS

- Laat de leerlingen tijdens de speeltijd foto's maken die volgens hen horen bij de beide gedichten. Je kan de groep ook opdelen; de ene helft maakt foto's die eerder bij het eerste woede-gedicht horen en de andere helft zorgt voor foto's bij het tweede gedicht.
- Druk de foto's af en deel ze uit. Zorg ervoor dat de leerlingen geen foto's krijgen die ze zelf hebben gemaakt.
- Laat leerlingen opnieuw een aangepaste versie van de laatste strofe schrijven bij de foto en daarna opnieuw klassikaal een match laten vinden tussen beeld en tekst.

TABLEAU VIVANT

- Verzamel enkele situaties waarin mensen woedend reageren of waarop ze woedend zouden kunnen reageren. Je kan hiervoor grasduinen in boeken, songteksten, krantenartikels ...
- Lees een situatie hardop voor en laat de leerlingen dit uitbeelden. Laat ze op het moment dat de woede het grootst is even verstijven. Ze mogen geen geluid meer maken en niet meer bewegen. Maak hier indien mogelijk ook meteen een foto van.
- Projecteer die foto dan op bord en laat de leerlingen reflecteren over hun gevoelens. Wat voel je wanneer je woedend mocht zijn? Hoe voelde het om die woede even niet meer te mogen uit; om geen geluid meer te mogen maken, niet meer te bewegen? Wat gebeurde er wanneer je weer mocht bewegen, wat voelde je hierbij?

WAT MET EEN ANDERE TEKST?

- Laat leerlingen een gewone tekst (bv. recept, krantenartikel ...) woedend voorlezen. Hoe voel je je hierbij? Past dit?
- Wissel af met andere gevoelens. Laat leerlingen verschillende teksten luidop aan elkaar voorlezen met andere emoties: blij, verdrietig, opgewekt, somber, verlegen ...

Nog meer poëzie/boeken

- ↳ Doorheen de dichtbundel *Gelukkig en blij* vind je allerlei gedichten rond 'grote' gevoelens waar je met je leerlingen rond aan de slag kan gaan. Interessant is ook het gedicht 'Je mag alles altijd ook anders bekijken' (p. 64). Hiermee reikt de schrijver een mooi gedicht aan waarmee je die 'grootse' gevoelens eens van een andere kant kan bekijken of zoals het er zo treffend geschreven staat: 'Je mag alles altijd ook anders verdragen.'
- ↳ Boeken over gevoelens
 - ↳ Hagen, Hans & Monique, Dematons, Charlotte (ill.), *Nooit denk ik aan niets*, Querido, 2015: Dit is een boek vol gedichten. Over boos zijn, over nadenken, over knikkeren en kussen... De gedichten zijn soms een beetje sprookjesachtig, soms een beetje dromerig, soms gek en soms gewoon blij. En altijd staat er een grote, warme tekening bij. Een boek dus om onder je hoofdkussen te bewaren, om vaak in te lezen en veel in te kijken.
 - ↳ Van Coillie, Jan (samenst.) & Aertsen, Kristien (ill.), *Voel je wat ik voel?*, Davidsfonds/Infodok, 2009: Blozende wangen, ruziënde ouders, scherven van vriendschap en snippers van geluk, ze komen allemaal aan bod in deze bundel. Hij bevat meer dan 150 gedichten over gevoelens en is kleurrijk geïllustreerd door twaalf verschillende tekenaars.
 - ↳ Kunst, Marco & Nelissen, Marieke (ill.), *Het verlangen van de prins*, Gottmer, 2020: Stap aan boord van een sprookjesachtige wereld met guitige personages die met zachte kracht tegen de woede van de prins in durven gaan. Geniet tussendoor ook van de prenten.

Er is iets met Berrie

*Wat je moet weten:
alle ezels heten Berrie,
tot ze niet meer zo heten.*

‘Er is iets met Berrie!’ Alle ezeltjes schrikken.
Ze proberen hem met hun snuit aan te tikken.
Maar het lijkt wel of hij
of hij uit zijn huid is gegleden,
met een trekkertje
uit zichzelf weggereden.

‘Berrietje!’ balken ze. ‘Jij was altijd de blij!’
Wat is er gebeurd? Wij zijn hier! Wij zijn bij je!’
Ze wrijven hun lijven
om hem heen, naast elkaar.
Als ezelbescherming.
‘Berrieber? Ben je daar?’

En dan – dan haalt hij zichzelf uit de diepte
waar hij de laatste tijd vaker in kiepte.
Hij kijkt naar zijn vrienden
die bezorgd om hem zijn.
Hij haalt adem en fluistert:
‘Ik heet Aquamarijn’.

We heten alle zes Berrie, maar in onze gedachten
zijn wij allemaal anders. En ik kan niet meer wachten
om het dansende ezeltje

dat ik in heb geslikt
naar buiten te laten.
Ik ben bang dat het stikt.

En dan stik ik mee. Ik wil nieuw, ik wil kleuren!
Ik wil dat er glimmende dingen gebeuren!
Maar ik weet dat jullie niet
van veranderen houden.
Jullie zullen me wel
in de sloot willen douwen.'

'NEE!' schreeuwen de anderen. Daarna wordt het stil.
Bij de burenschuifelt een duif in een til.
Een hommelt wordt schommelend
van veel te veel bloemen
en ezeltjeshersens
beginnen te zoemen.

Te broeien. Te draaien. Want ze waren toch samen?
Of zijn ze alleen? En wat betekenen namen?
Ze hadden niks in de gaten
van Aqua's verdriet –
hoe kan het dat je je eigen
vrienden niet ziet?

En nog blijft het stil. Maar dan zegt er één,
de oudste, de liefste, ze zegt: 'Madeleen.
Zo heet ik. Vanbinnen.
Ik heb het altijd geweten.
Maar dat een naam zo belangrijk is
was ik vergeten.'

'Ik,' zegt een ander, 'heb al jaren hetzelfde.
Ik heet Boudewijn Bastiaan Berend de elfde.'

‘Wauw, ik heet Wimper,’
zegt ezeltje vier,
‘want die heb ik dus, wimpers.
Kijk zelf maar. Hier.’

En de vijfde zegt: ‘Dropkick.’ En de zesde zegt: ‘Klaas.’
En dan grinnikt hij: ‘Flopkick!’ en Dropkick roept: ‘Haas!’
Want dat doe je met namen,
een klein beetje plagen.
Haha! Ze hadden eerder
elkaars naam moeten vragen.

En Aquamarijn? Die is ondersteboven.
Hij durft het maar nauwelijks echt te geloven.
Hebben zijn vrienden dit
al eerder bedacht?
Of doen ze het voor hem?
‘Maakt niet uit,’ zegt hij zacht.

En dan begint hij te hollen. De wei op, in rondjes.
En de anderen volgen, het lijken wel hondjes.
‘Ik krijg opeens een idee!’
balkt Aquamarijn.
‘Berrie kan natuurlijk
onze achternaam zijn!’

Ze roepen alle zes ‘Ia!’, hard en in koor.
Even kijkt Aqua naar de lucht, rent dan door,
en juicht: ‘Ik ga het roze
uit de horizon vangen
en dat als een dekentje
om de wereld hangen!’

Gelukkig en blij, p. 98–99.

Voor het lezen

- Bekijk samen de prent op pagina 83. Geef hierbij kort even mee dat jullie samen een gedicht zullen lezen uit de dichtbundel *Gelukkig en blij*. Deze bundel bevat vijftig gedichten over de gevoelens van verschillende dieren die leven op een zorgboerderij. In dit gedicht staat deze ezel centraal.
- Hoe denk je dat de ezel die ze zien zich voelt? Waarom?
- Toon dan de prent op pagina 98. Hoe denk je dat de ezel zich nu voelt en waarom? Laat een leerling noteren op het bord wat de anderen allemaal zeggen.
- Lees dan pas de titel van het gedicht voor. Wat is er mis met Berrie, denken ze? Wat kan er mis zijn met de ezel? Wat kan er gebeurd zijn? Breid uit wat op het bord staat.
- Lees dan de eerste strofe. Herhaal de strofe een keer traag, zodat de inhoud goed doordringt. Wat betekent dit? Kijk nog eens naar de illustraties. Ontbreekt er nog iets ...?
- Sta hierna even stil bij het leesdoel: samen ontdekken wat er mis is met Berrie.

Lees het gedicht

- Lees de eerste vier strofen voor tot en met 'Ik heet Aquamarijn'. Sta even samen met de leerlingen stil bij hoe Berrie zich voelt. Herlees indien nodig bepaalde zinnen.

- △ Hoe voelt Berrie zich? Hoe weet je dit?
- △ 'Maar het lijkt wel of hij uit zijn huis is gegleden.' Wat betekent dat volgens jou?
- △ 'Als ezelsbescherming'. Wat vind je van dit woord? Waarom koos de schrijver hiervoor denk je?
- △ Welke namen gebruikt de schrijver allemaal voor de ezel in dit eerste stukje?
- △ Wat betekent Aquamarijn eigenlijk? Wie herkent dit woord, of delen uit het woord, misschien uit een andere taal?
- △ Welk gevoel krijg je bij dit eerste deel van het gedicht?

- Lees de volgende vier strofen van het gedicht voor tot en met '... hoe kan het dat je je eigen / vrienden niet ziet?'. Laat de leerlingen opnieuw spontaan reageren.

- △ Wat betekent het dat je je eigen vrienden niet ziet? Waarop doelt de schrijver volgens jou? Sta even stil bij vriendschap en wat je letterlijk kan zien en wat niet.
- △ Wie is het dansende ezeltje dat is ingeslikt?
- △ 'En wat betekenen namen?' Wat betekent het eigenlijk om een naam te hebben? Kent iemand de betekenis van haar/zijn naam?

- Lees de laatste strofen voor, toon ook de prent op pagina 101 en laat de leerlingen opnieuw spontaan reageren.

- △ De ezels geven zichzelf nu allemaal namen. Wat vind je daarvan? Waarom doen ze dit, denk je?
- △ Wat vind je van de namen die ze zichzelf geven, passen ze bij hen?
- △ Weet er iemand wat een dropkick is? Kan er dit iemand tonen? *Een dropkick is een aanvallende beweging met het been en de voet in het professionele worstelen.*
- △ En bestaat een flopkick? Hoe ziet die er dan uit? *Een flopkick is een gelijkaardige beweging, maar dan bij Taekwondo.*
- △ Vind je het een goed idee dat iedereen Berrie als achternaam krijgt? Waarom wel/niet?
- △ Hoe voelt Berrie of beter gezegd Aquamarijn zich nu? Merk je een verschil op met de start van het gedicht? Is de toon anders?
- △ Hoe merk je dat Berrie vrolijker is geworden?
- △ 'Ik ga het roze uit de horizon vangen en dat als een dekentje om de wereld hangen!' Wat betekent dit volgens jou?

- Laat leerlingen het gedicht nog even zelf lezen en laat hen extra stilstaan bij hoe de toon in het gedicht verschuift en hoe dit komt. Laat leerlingen aanduiden waar volgens hen het gevoel van Berrie begint te wijzigen. Laat woorden uit het gedicht verzamelen waarmee leerlingen die shift in toon, in gevoelens kunnen duidelijk maken. Zo maken ze als het ware met een schuifbalk aan kernwoorden de shift kernachtig duidelijk.
- Lees het gedicht daarna samen luidop voor. Kijk ook samen terug naar de voorspellingen die de leerlingen maakten bij de start. Kloppen die? Ben je verrast door het gedicht? Vind je het goed dat de schrijver een gedicht heeft geschreven over het hebben van een naam en de betekenis ervan? Wat zal je hierover vertellen tegen jouw vrienden, ouders ...?

Verwerking

WAT ALS?

- Laat leerlingen verder nadenken over het hebben van een voor- en achternaam. Laat hen elk individueel de volgende zinnen aanvullen:

- △ Als je geen voornaam hebt, dan ...
- △ Als je geen achternaam hebt, dan ...

- Laat leerlingen uitwisselen met hun buur over hun antwoorden. Wissel hier dan verder over uit in groep. Welke antwoorden kwamen vaak aan bod, welke minder? Is wat minder aan bod kwam, meteen ook minder van betekenis?

- Sta met de leerlingen stil bij hun eigen voornaam. Vind je je voornaam mooi klinken? Past die goed bij je achternaam? Ken je de betekenis van je voornaam? Indien niet, dan kunnen ze die dan misschien even (digitaal) opzoeken en delen met elkaar.
- Ben je tevreden over de betekenis van je voornaam of niet? Had je liever een andere naam gehad? Waarom?

IK HEET ... MAAR ZE NOEMEN ME ...

- Laat alle leerlingen hun naam op een papiertje schrijven en in een enveloppe stoppen. Laat hen dan een naam van iemand anders trekken. Voor die leerlingen zullen ze een nieuwe naam bedenken; een naam die volgens hen past bij hoe ze die leerlingen kennen: hoe die zich voelt, beweegt, wat die graag ziet, waar die van houdt ... Net zoals de dieren in het boek: Aquamarijn, Wimper, Dropkick ...
- Verzamel alle nieuwe namen opnieuw in een enveloppe en laat de leerlingen dan raden welke naam bij wie hoort en waarom ze dit dan denken.

NAAMGEDICHT

- Laat de leerlingen een naamgedicht maken bij de naam en/of nieuwe naam van een medeleerling. Dit is een gedicht waarvan de eerste letters van iedere regel achter elkaar gelezen zelf ook een woord of zin vormen, in dit geval dus de naam. Koppel hier meteen ook een beeldopdracht aan, waarbij leerlingen via een gekende of nieuwe techniek woord en beeld integreren.
- Laat leerlingen wat ze gemaakt hebben aan elkaar cadeau geven.

Nog meer poëzie/boeken

- ↳ Op pagina 39 in de dichtbundel *Gelukkig en blij* vind je een eerste gedicht over de ezel Aquamarijn. Op pagina 10 vind je een eerste gedicht over de Betuwse ezeltjes en op pagina 60 en 61 staan twee ezeltjes stil bij alles wat verandert.
Boekentips over bijzonder zijn
- ↳ Creech, Sharon & Berner, Rotraut Susanne (ill.), *Hou van die hond*, Hoogland en Van Klaveren, 2006: Gedichten schrijven – dat is iets voor meisjes. Niks voor jongens, vindt Jack. En de gedichten die hij in de klas bij juf Strechberry te lezen krijgt, laten hem al helemaal koud. Maar toch. Op een dag leest hij een gedicht waarvan hij niet veel begrijpt, maar dat wel goed klinkt. Dan wordt wat eerst een vonkje was een vuurtje dat zich niet meer laat doven. En nadat juf hem nog een gedicht in de vorm van een appel over een appel heeft laten zien, schrijft hij voor het eerst een gedicht waar hij vol trots zijn naam onder zet. Wie weet wat dit boek met jou zal doen.
- ↳ Almond, David & Jorna, Annelies (vert.), *Mijn naam is Nina*, Querido, 2011: Nina is een bijzonder meisje. Op school begrijpt de juf niets van haar en daarom besluit haar moeder haar zelf thuis les te geven. Het liefst zit Nina in een boom, waar ze in een dagboek bijhoudt wat ze doet, ziet en meemaakt. Maar als het te moeilijk wordt, als ze wil vertellen over de dingen die haar pijn doen, praat ze over zichzelf alsof ze het over een ander heeft.
- ↳ Vereecken, Kathleen & Mouton, Eva (ill.), *Ik heet Jan en ik ben niets bijzonders*, Lannoo, 2014: Samen met zijn buurmeisje Nina gaat hij op zoek naar speciale mensen. Hij wil een record breken en bezoekt recordhouders. Tot zijn verbazing vindt hij al die mensen toch niet zo bijzonder. Toch vindt hij een manier om echt bijzonder te zijn.

Kennismaking met de poëziebundel

Vooraf

- Leg de bundel op een plaats in de klas waar de leerlingen er gemakkelijk bij kunnen en spoor hen aan om in de bundel te bladeren en de illustraties te bekijken. Daag hen uit om zoveel mogelijk dieren te ontdekken. De bundel kan bijvoorbeeld aan bod komen tijdens een moment van (begeleid) vrij lezen.

Bundel

- Toon de cover van de bundel. Vertel dat dit een poëziebundel is. Vermeld de titel en de auteur. Stel vragen:

- △ Welke dieren zie je op de kaft?
- △ Zou de titel *Gelukkig en blij* over de dieren gaan?
- △ Welke dieren zag/zie je op de illustraties in het boek? Welke dieren komen vaak terug?

- De dieren op de kaft komen samen met enkele andere dieren keren voor in het boek in gedichten en illustraties. *Tip: in een rekenles kan je hieraan ook een oefening koppelen op 'turven' of diagrammen.*

- △ Hoeveel keer zie je deze dieren in het boek: een kat, een ezel, een roodborstje, een kip, een schildpad, een gans, een konijn, een varken ...

- Toon het schutblad, waarop je de boerderij ziet. Vertel dat de dieren op die (herstel)boerderij wonen.

- △ Lijkt de boerderij jullie een fijne plaats om te wonen? Waarom (niet)?

- Lees het eerste (en laatste) gedicht voor over de herstelboerderij. Het is niet erg als de jongste leerlingen niet alles begrijpen. Stel vragen of leg zelf uit:

- △ Wat doen de mensen vaak, volgens dit gedicht? (Ze maken veel lawaai (herrie). Ze zijn druk en luid, ze geven alles een stempel.)
- △ Wat raadt het gedicht aan? (Minder praten en bestempelen, meer luisteren en zwijgen. Grote mensen zouden soms meer zoals kinderen moeten zijn of als dieren, zoals vlinders of katten.)
- △ De titel is 'herstelboerderij': wat voor een boerderij is dit dan? (Een herstelboerderij is een boerderij waar rust is, waar je tot jezelf kunt komen, waar je gelukkig en blij kunt zijn en van het lawaai af kunt komen.)

- Vertel dat de dichtbundel *Gelukkig en blij* vijftig gedichten bevat over de gevoelens van dieren die leven op de boerderij: de katten Hannes en Hassan, de goudvis en het dwergkonijn, de ezel Berrie, de kauwtjes, de rondscharrelende schildpadden, het wijze mamavarken ... Alle dieren van de zorgboerderij 'Gelukkig en Blij' denken na over wie ze zijn, over hun gevoelens en verlangens, over 'fake news' en over de toekomst. Over Hannes en Hassan zijn er zeven gedichten.

Illustraties

- Toon de leerlingen enkele illustraties uit het boek. Vertel wie ze heeft gemaakt: Martijn van der Linden.
- Maak een keuze uit volgende illustraties. Je kan bijvoorbeeld 3 illustraties selecteren voor de eerste graad, een vijftal voor de tweede en derde graad). Vertel dat deze illustraties telkens bij een gedicht horen.

pagina	titel	prent
26	Het nieuws van de week	Vossen vliegen boven de bomen
32	Het verlangen van de tuinkabouter	Boos kijkende tuinkabouter
34	Tweede gedicht over Hannes en Hassan	Hassan en Hannes in een harnas
52	Over modder (slaapmeditatie)	Gelukzalig slapende biggetjes
56	Boven de boerderij hangt gesnurk	Nacht en je ziet één verlicht venstertje
64	Je mag alles altijd ook anders bekijken	Wolk op vier berken: schaap
80	Mist	Wegdeemsterende schildpad
82	Een dekentje (<i>driedubbel ezeltjesrondeel</i>)	Ezel met dekentje

- Laat de leerlingen voorspellen of fantaseren waarover elk gedicht zou gaan door de illustraties te bekijken. Welke gevoelens roepen de illustraties op?
- Geef vervolgens de titels van de gedichten. Welke prent past bij welke titel? Waarom?
- Eenmaal prenten en titels gekoppeld zijn, voorspellen de leerlingen nogmaals waarover elk gedicht zou kunnen gaan. Is de voorspelling nu anders dan daarnet?
- Neem één gedicht naar keuze (of laat de leerlingen kiezen). De leerlingen maken woordassociaties bij dat gedicht.
- Daarna lezen jullie het gedicht samen. Komen de woorden uit de associatie ook in de gedichten voor? Laat de leerlingen de associatiespin aanvullen.
- Laat de leerlingen op een moment van (begeleid) vrij lezen tot slot opnieuw/verder bladeren in de bundel. Welk gedicht spreekt hen aan? Welk gedicht willen ze graag (samen) lezen?

Zomer (Gouden Poëziemedaillelied)

De zomer is een oma
met plakkerige zoenen,
en je zoekt een koele plek
om ze met water
weg te boenen,
maar ze trekt je even later
weer opnieuw tegen zich aan.
De zomer is een kraan
waar alsmaar liefde uit blijft stromen,
maar ook een achtertuintje
met een hangmat en met bomen,
en met gloeiendhete tegels,
en met krekels,
en met egels,
met verse limonade
met ijsjes na het eten
en dan veel te laat naar bed.
Bij zweten hoort vergeten
dat de zon er ooit veel minder vaak zal zijn,
dat de kou terug zal komen
en de blauwe wintertijd.
O, de zomer staat voortdurend
met haar warme armen wijd,
want de zomer heeft voortdurend
knuffelzin.
En jij?
Nou ja – jij houdt van haar.
Dus je springt de hitte in.

Gelukkig en blij, p. 96.

Voor het lezen

- Ga met de leerlingen in gesprek over de zomer. Maak samen met de leerlingen een mindmap aan het bord met associaties bij de zomer. In een hogere leerjaar kunnen de leerlingen in groepjes tot een mindmap komen. Om de leerlingen voldoende input te geven kan je via een online zoekmachine enkele afbeeldingen tonen bij 'zomer'. Oudere leerlingen kunnen in een digitale krant ook op zoek naar inspiratie.

△ Welke woorden passen bij de 'zomer'?

- Reik in het gesprek enkele woorden aan die in het gedicht aan bod komen door zelf te vertellen waar de zomer je doet aan denken. Vul de woordspin aan met woorden als: plakkerig, koel, de krekels, stromen, de hangmat, gloeiendheet, zweten, de hitte, de ijsjes, rust, vergeten ...
- Zorg voor een brede variatie van zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden ... die bij elkaar en de zomer horen.
- Toon de illustratie die past bij het gedicht. Kunnen er nog woorden aangevuld worden in de mindmap? Denk aan 'laat naar bed', badminton, gezellig ...

Tijdens het lezen

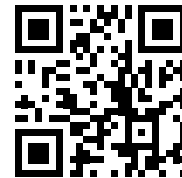
- Vertel dat je een gedicht gaat lezen over de zomer.
- Lees het gedicht een eerste keer.
- Vraag de leerlingen om tijdens het lezen hun ogen te sluiten en het gedicht te visualiseren.
- Bespreek klassikaal welke beelden in het gedicht zijn blijven hangen? Wat hebben de leerlingen 'gezien' met gesloten ogen?
- Ga dieper in op de inhoud van het gedicht.

- △ Waarom vergelijkt de schrijver de zomer met een oma? Wat vinden jullie van deze vergelijking?
- △ Waarmee vergelijkt de schrijver de zomer nog meer? (een kraan waaruit liefde komt, een tuintje met een hangmat, ijsjes na het eten, verse limonade ...)
- △ Welke dingen komen voor in jouw favoriete zomer?
- △ Wat betekent 'knuffelzin'? Knuffel jij vaker in de zomer of niet?
- △ Klopt het dat je in de zomer sneller 'vergeet'? Is dat goed of niet goed?
- △ Vindt de dichter de zomer fijn volgens jou? Waarom wel/niet?
- △ De dichter beschrijft de zomer als iets positiefs. Denkt iedereen er zo over? Zijn er ook leerlingen die de zomer niet/minder leuk vinden? Waarom?

- Lees het gedicht een tweede keer.
- Zorg er vervolgens voor dat elke leerling potlood en papier heeft. Vertel de leerlingen dat ze een tekening mogen maken bij het gedicht. Benadruk dat het niet belangrijk is *hoe* de leerlingen tekenen, maar wel *wat* ze tekenen. Ze kunnen ervoor kiezen om één of meerdere tekeningen te maken. Lees het gedicht traag voor. Pauzeer even na elke zin, zodat de leerlingen tijd hebben om de tekening te maken.
- Laat de leerlingen de tekening van hun burens bekijken Denk aan de leerling die naast, voor en/of achter een leerling zit. Bespreek klassikaal. Zijn er verschillen in de tekeningen? Zijn er leerlingen die hetzelfde getekend hebben?

Na het lezen

- Bekijk samen met de leerlingen de videoclip bij het Gouden Poëziemedaillelied.
<https://vimeo.com/951848611>

- Zijn er gelijkenissen met de tekeningen van de leerlingen? Zijn er zaken die overeenkomen met de woordspin aan het bord?
- Welke zinnen klinken heel goed? Welke klanken komen vaak voor in het gedicht?
 - /oo/: zomer – oma - stromen
 - /z/: zomer – zoenen
 - /oe/: zoenen - zoekt – koel - boenen

Verwerking

DE ZOMER IN BEELD OF MUZIEK

- In een les Beeld kan je de leerlingen verder laten creëren. Zo kunnen ze een eigen collage maken bij de zomer, een eigen videoclip maken bij het lied, een zomers schilderij maken ...
- Kunnen de leerlingen een eigen melodie maken bij dit gedicht? Geef de leerlingen verschillende strofes.

△ Is dit een strofe om traag of snel te lezen/zingen?

VIER SEIZOENEN IN POËZIE

- Net zoals bij de zomer, kunnen er ook bij de andere seizoenen associaties gemaakt worden. Laat de leerlingen zelfstandig of in duo's een nieuwe woordspin of mindmap maken bij een ander seizoen.
- Laat hen vervolgens combinaties maken van woorden die mooi klinken als ze bij elkaar staan.
- Kunnen ze de woorden in een bepaalde volgorde plaatsen, zodat er een gedicht lijkt te ontstaan?
- Eventueel kunnen ze ook combinaties maken over de seizoenen heen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld spelen met tegenstellingen en gelijkenissen.

DE ZOMER ONDERZOCHT

- In een les Wereldoriëntatie kan je dieper ingaan op de zomer. Afhankelijk van de leeftijdsgroep kan je inzoomen op onderwerpen als 'temperatuur', 'kledij', 'reizen', 'zomerse groenten en fruit', 'opwarming van de aarde' ...

Nog meer poëzie/boeken

- ↳ Lees ook de andere gedichten over de seizoenen in de bundel *Gelukkig en blij*.
 - ↳ Herfst: p. 8-9
 - ↳ Winter: p. 36-37
 - ↳ Lente: p. 70
- ↳ Boekentips over de seizoenen
 - ↳ Fontanel, Béatrice, *De vier seizoenen*, Davidsfonds/Infodok, 2006: In dit kijkboek komen de vier seizoenen één voor één voorbij. Op grote foto's zie je hoe muizen en marmotten een winterslaap houden, hoe vogels uit hun eieren komen en hagedissen sprinkhanen opeten.
 - ↳ Berner, Rotraut Susanne, *Zonnige zomer, kijk- en zoekboek*, Lannoo, 2023: In dit heerlijke kijk- en zoekboek kan je blijven bladeren. Het boek biedt oneindig veel mogelijkheden om in gesprek te gaan over de zomer. De kersen zijn rijp, de kinderen lopen op blote voeten en spelen buiten tot het donker is ...

Over de auteurs

Het lesmateriaal is ontwikkeld door **MARLIES ALGOET**, **JONA HEBBRECHT** en **IRIS VANSTEELENDT**.

MARLIES ALGOET is lerarenopleider, onderzoeker en professionaliseringscoach aan Hogeschool Odisee.

- Ze bestudeert en geeft les en vormingen over hoe kleuterleerkrachten de mondelinge taal van kleuters optimaal kunnen stimuleren en hen op leren lezen kunnen voorbereiden.
- Marlies is (mede-)auteur van talrijke artikels en blogs over taalonderwijs en van de taalmethodes *Klap Klap* en *Kaatje Klank*, de handleiding *Boordevol Taal*, de Jordy-reeks rond kinderarmoede (Welzijnswerk) en *Maximaal Megataal*, een boek vol tips voor meer taal en meer denken in de tweede en derde kleuterklas.
- Marlies was vijf jaar coördinator van het postgraduaat Leescoach. Ze werkt(e) mee aan tal van projecten voor het onderwijs, zoals *STEM-op-Taal* (<https://www.stem-op-taal.be>); *Elodie* rond het versterken van taalonderwijs in de kleuterklas (<https://thomasmore.be/nl/elodie>), het *pilotproject Leesjury bij de jongste kleuters*; *Aan de slag met rijke teksten in het OKAN-onderwijs* ([Rijke teksten voor OKAN \(wablieft.be\)](http://Rijke%20teksten%20voor%20OKAN%20(wablieft.be))) en het SBO-TACOS-project voor kleuteronderwijs.
- Marlies recenseert prentenboeken voor Boekenzoeker en leest als vrijwilliger voor bij De Verhalenweverij.

JONA HEBBRECHT is lerarenopleider, nascholer en onderzoeker aan Hogeschool Odisee

- Jona is werkzaam als stagebegeleider en taaldocent in de educatieve bacheloropleiding Lager onderwijs op campus Brussel met een focus op didactiek Nederlands.
- Daarnaast is Jona als leesonderwijsexpert verbonden aan Iedereen Leest.
- In haar onderzoek 'De leesscan' ontwikkelde Jona een digitale tool om scholen op weg te helpen richting krachtig leesonderwijs en een duurzaam leesbeleid.
- In het project 'Iedereenvoorlezen' werkte Jona vanuit Iedereen Leest aan een hybride professionaliseringstraject rond interactief voorlezen.
- Jona is ook actief betrokken bij de uitwerking van de Iedereen Leest Academie.
- Jona geeft heel wat nascholingen over krachtig lees-taal- en onthaalonderwijs en is ankerpersoon in het Postgraduaat Leescoach. Ze coacht ook scholen op de werkvloer in korte en langere trajecten. Ze geeft ook geregeld presentaties, workshops en trainingen op studiedagen en congressen in binnen- en buitenland (Velov/n, HSN, CTO, EAPRIL, IBBY, ...).

- Als educatief auteur met een specifieke focus op leesonderwijs schreef Jona mee aan een taalmethode voor het eerste leerjaar en een taalmethode voor het lager onderwijs.
- Jona schrijft mee aan de inspiratiefiches voor de Leesjury.
- Jona is één van de drijvende krachten achter de educatieve handleiding bij Overhaald, een literatuurhandboek voor laagtaalvaardige jongeren [Rijke teksten voor OKAN \(wablief.be\)](#).
- In opdracht van Wablief werkte Jona mee aan het didactisch materiaal bij het project Rijke teksten voor OKAN.
- In opdracht van de Taalunie werkt Jona mee aan het didactisch materiaal bij de website [Rijketeksten.org](#).
- Jona is auteur van het handboek 'Van leerlingen lezers maken'.
- Jona is co-auteur van het handboek Volop Taal, Didactiek Nederlands voor de lagere school.
- Jona publiceerde ook heel wat praktijkgerichte artikels en congres- en andere bijdragen met focus op lees- en taalonderwijs.

IRIS VANSTEEELANDT is lerarenopleider en onderzoeker bij AP Hogeschool en leesonderwijsexpert bij Iedereen Leest. Bovendien is ze als postdoctoraal medewerker verbonden aan de onderzoeksgroep Taal, Leren, Innoveren van Universiteit Gent.

- Iris is taaldocent in de professionele bacheloropleiding basisonderwijs aan AP Hogeschool, vooral met focus op didactiek Nederlands.
- Bij Iedereen Leest is Iris o.a. trekker van het onderwijsluik van de Iedereen Leest Academie.
- Binnen haar opdracht als postdoctoraal onderzoeker in de onderzoeksgroep Taal, Leren, Innoveren is ze betrokken bij lopend onderzoek rond leesonderwijs.
- Iris heeft een ruime expertise in het ontwerpen, implementeren en evalueren van professionaliseringstrajecten rond taal- en leesonderwijs zoals bijvoorbeeld binnen de prioritaire nascholingsstrajecten PRO-Lezen en Expeditie Taal.
- Ze geeft ook geregeld presentaties, workshops en trainingen op studiedagen en congressen in binnen- en buitenland (Velov/n, HSN, CTO, EAPRIL, EARLI, ...).
- Ze werkte in het kader van verschillende trajecten reeds allerhande educatief materiaal uit zoals bijvoorbeeld kijkwijzers, stappenplannen, video's, inspiratiefiches, ...
- Iris werkte mee aan het ontwerp, de implementatie en uitrol van de Leesscan (www.leesscan.be).
- Ze is bestuurslid van Lopen2, de Vlaams-Nederlandse vereniging voor Lerarenopleiders Nederlands en Nederlands als tweede taal.
- Ze maakt deel uit van PONT2.
- Iris maakt deel uit van de stuurgroep Rijke teksten.

- Ze was lid van de Taalraad en het Leesoffensief.
- Iris zit in de jury van de wedstrijd Boekenjuf/meester.
- Iris is gewezen voorzitter en lid van de adviescommissie illustratie en kinder- en jeugdliteratuur van Literatuur Vlaanderen.
- Ze is auteur van het handboek voor krachtig leesonderwijs 'Van leerlingen lezers maken' en co-auteur van het handboek taaldidactiek 'Volop taal'.
- In opdracht van de Taalunie werkt Iris mee aan het didactisch materiaal bij de website Rijketeksten.org.
- Iris is auteur van wetenschappelijke en praktijkgerichte artikels en congres- en andere bijdragen; steeds met focus op lees- en taalonderwijs. Meer info vind je via <https://biblio.ugent.be/person/001996707412> en <https://www.ap.be/persoon/iris-vansteelandt>

Meer info over de dichter Edward van de Vendel:

www.edwardvandevendel.nl

Meer info over de illustrator Martijn van der Linden:

www.martijnvanderlindenillustrator.nl

Deze lesmap is een uitgave van
Poëziecentrum en CANON Cultuurcel, in het kader van
de Gouden Poëziemedaille 2024.

Redactie Marlies Algoet, Jona Hebbrecht en Iris Vansteelandt

Eindredactie CANON Cultuurcel en Poëziecentrum

Grafische vormgeving Martijn Dentant, Armée de Verre Bookdesign

poeziecentrum.be/projecten

cultuurkuur.be/kinderpoezie

Wil je op de hoogte blijven van cultuur in het onderwijs?

Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via www.cultuurkuur.be/nieuwsbrief

Wil je op de hoogte blijven van de werking en activiteiten van Poëziecentrum?

Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via www.poeziecentrum.be/nieuwsbrief

Disclaimer

Deze lesmap mag alleen worden afgedrukt en gekopieerd ten behoeve van het poëzieonderwijs in Nederland en Vlaanderen. Voor elk ander gebruik geldt: Op deze uitgave berusten copyrights: alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

CANON
CULTUURCEL

LITERATUUR
VLAANDEREN